

TÉMA 4: Regionális konfliktusok

Anyaggyűjtés

Tf 402 Macedónia – a bizonytalan jövőjű ország?

A következő cikk a „Badische Zeitung” című német regionális újság 2002. augusztus 13-i számában jelent meg. (Szerző: NORBERT MAPPE-SNIEDIEK)

Tf 402/1 Ócska színjáték

Egy évvel később: Az „etnikai háború” csak a nagy pénzekért folyt Macedóniában

„Egy évvel az ohridi békekötés után, amely 2001. augusztus 13-án egy féléves konfliktust zárt le, teljesen másnak tűnik a világ Macedóniában. De nem a fennálló viszonyok változtak meg, hanem pusztán az a nézőpont, ahogyan a dolgokat szemlélhetjük.

Az egész Balkánon, és persze Macedóniában is, már nem a jugoszláv utódállamok területeinek felosztásáról van szó. Sokkal inkább a személyes hatalmi törekvések és a szervezett bűnözés befolyása a meghatározóak.

A világ közvéleménye úgy tudta jó egy évvel ezelőtt, hogy Macedóniában az elnyomott albán kisebbség és az elnyomó macedón többség él együtt. Az albán kisebbség tagjai között „radikálisak” és „mérsékeltek” vannak. A nemzetközi közösség pedig beleavatkozott ebbe a konfliktusba, most éppen az EU közreműködésével, és sikerült megegyezést kicsikarnia. Macedóniában még mindig nehéz idők járnak, legalábbis ma ez a kép él bennünk. A gyűlölet még mindig nagyfokú, de legalább nem lőnek.

Am ha mindezt közelebbről is megszemléljük, akkor jóformán semmi sem stimmel ezen a képen. Arben Xhaferrri „mérsékelt” albán pártja politikai szervezetként alig azonosítható. Inkább klientúra rendszernek tekinthetjük, amely saját adókat vet ki, hatósági engedélyeket és kizárólagos kereskedelmi jogokat adományoz, és az albánok által lakott területeken szinte az összes tisztséget ez a csoport osztja el. A vita valójában nem az albánok és a macedónok között folyik: a vezető pártok mindkét népcsoportban pontosan felosztották egymás között a befolyási övezeteket, és mindketten korlátlan urak a saját többségi területükön. Szinte semelyik balkáni országban nem alakult ki ennyire jellemzően a helyi hatalmasságok köre, akik képesek ellenőrizni a közigazgatást, a gazdaságot és a rendőrséget, lánykereskedelemből és drogerjesztésből élnek, de a nyilvánosság előtt a politikust játsszák.

Ezzel szemben az úgynevezett „szélsőségesek” nem is olyan borzalmasak, mint ahogyan azt képzelnénk. Egy részük nem is kívánt beletörődni az erőforrások olyan botrányos módon történő elosztásába, ahogyan az ténylegesen lezajlott egymással szövethető nacionalista bandák között. Az UCK (a Koszovói Felszabadító Sereg) ugyanígy nem sorolható a „jó fiúk” közé. Hiszen a vezetői között ott volt a drog- és csempészvilág jó néhány helyi fejedelme.

Mindenesetre a Macedóniában zajló „háború” jórészt színjáték volt. Két korrupció és bűnözői elit próbálta megerősíteni a hatalmát a „saját” lakossága felett, és ebből a célból előadott egy „etnikai összetűzést”, - tulajdonképpen ez volt a háború lényege. És az ohridi béke szinte semmit sem változtatott a valódi viszonyokon Macedóniában.

A legfontosabb ohridi rendelkezést, hogy új választásokat kell majd tartani, egy éven át a legteltesebb egyetértésben szabotálták a kormányzó pártok. Most viszont erre már nincs lehetőségük: szeptember 15-ére ki van tűzve a szavazás időpontja. Nagy veszély nem fenyegeti őket: Az uralkodó pártok kezében vannak a vállalatok, az újságok, a rádió és a televízió.”

Tf 402/2 Nem csak lojalitás kérdése

Az albán kisebbség sohasem érezte a saját hazájának a macedón államot

A „Frankfurter Allgemeine Zeitung” című lap 2004. november 24-i számából. (Szerző: MICHAEL MARTENS)

„[A szláv származású macedón nacionalisták].....többek között a macedón állam iránt érzett hűség hiányával vádolták meg albán polgártársaikat. Az albán kisebbség csak a Koszovóval való egyesülésre törekszik, és nem érdekli őket a macedón állam boldogulása, hangzik a vád ellenük.

Tényleg igaz, hogy nagyon csekély az albánok lojalitása az 1991. szeptemberében függetlenné vált egykori jugoszláv tagköztársaság iránt. Az is igaz viszont, hogy a többségi lakosság évtizedeken át minden fontosabb kulcspozícióból kizárta Macedónia albán nemzetiségű lakosait. Bár elmondhatjuk, hogy a macedóniai albánoknak nem kellett olyan szervezett és erőszakos üldözéstől szenvedniük, mint amelyet a koszovói albán többségi lakosságnak kellett elszenvednie. Az albánok állandóan jelen voltak az ország demokratikusan megválasztott kormányaiban. Mégis két teljesen különálló, és részben éppen ellentétes érdekeltségű, világban élt mind a két lakosságcsoport, mire az ország függetlenné vált.

Robert Pichler, a grazi Karl Franzens Egyetem ausztriai Dél-Kelet-Európa szakértője kutatta ezt a jelenséget, és „etnikailag eltérő jellegű fejlődési utakról” beszél. Szerinte ennek a kezdete Macedónia szocialista modernizálásáig vezethető vissza, ami a szláv eredetű, macedón többségi lakosságra kiterjedt ugyan, de az albán kisebbségre már nem. Az albánok részéről így nem is alakulhatott ki a Macedóniai iránt érzett hazafiság.

Arben Xhaferi, aki Ahmeti mellett az ország legtekintélyesebb albán vezetőjének számít, nem is tagadja, hogy választói nem táplálnak túl nagy rokonszenvet a macedón állam iránt. „Ha Önök albánokat kérdeznének meg, vajon a saját népcsoportjuk vagy a macedón állam iránt érznek-e inkább hűséget, akkor ők mindannyian azt válaszolnák, hogy számukra a saját népcsoportjuk fontosabb,” mondta Xhaferi. Ő is történelmi okokra vezeti vissza az albánok érdektelenségét a macedón állam iránt, amely legalább a két világháború közötti időszakig nyúlik vissza, amikor Belgrád eléggé szigorú intézkedéseket fogantatosított, hogy kivándorlásra serkentse Macedónia muzulmán lakosságát.

A második világháborút követően a kommunista vezetés nagy erőfeszítéseket tett azért, hogy felszámolja a gazdasági elmaradottságot Jugoszlávia déli részén. Macedónia modernizálási programjához, ahol az írástudatlanság aránya majdnem 70% körül volt, hozzátartozott a mezőgazdaság kollektivizálása és az erőszakos iparosítás is. Óriási államigazgatási szervezetet építettek ki, a városok gyorsan növekedtek. De az albánokat alig foglalkoztatták az új gyárakban, a hivatalokban, a kórházakban vagy az egyetemeken. Ez összefüggött az albánok alacsonyabb képzettségi szintjével, klánok rendszeréhez kötődő gondolkodásmódjával, és éppen a vidéken élő albán férfiak ellenkezésével, hogy elengedjék a nőket a munka világába. De nem csak ezek voltak az egyedüli okok. Sokkal inkább azon is múlt, hogy a macedón többség megalkotta saját államát, amelyben az albánok csak megtűrt vendégek voltak.

Figyelembe véve a történelmen átívelő görög, bulgár és szerb vetélkedést a macedón régió birtoklásáért, Tito elnök egy sajátos, szláv jellegű macedón nemzeti azonosságtudat kialakítását támogatta Jugoszláviának ezen a részén. De sem az így létrehozott macedón írószövetségben, sem a skopjei egyetemen és persze a kommunista párt támogatásával alapított macedóniai autokephal (görögkeleti) egyházban sem volt szükség a muzulmán hitben élő albánokra. A pártban és a közigazgatásban szinte kizárólag csak a szláv eredetű macedónok érvényesülhettek, ami az állami vállalatokra is kiterjedt, és generációkon át később is érvényben volt.

Végül a kirekesztettségnek mégis volt egy előnye az albánok számára: Amikor összeomlott a szocialista gazdasági rendszer, az kevésbé keményen érintette őket, hiszen egyébként is alig vehettek részt benne. A szükségnek engedvén az albánok már régóta más megélhetési lehetőségeket kerestek. Miután 1968-ban megkötötték Belgrád és Bonn között a jugoszláv vendégmunkások foglalkoztatásáról szóló egyezményt, sokkal több volt az albán, mint a szláv származású macedón azok között, akik kiutaztak Németországba munkát keresni. Ennek következtében ők nem csak a családjukat, hanem a lakóhelyüket is támogatták az utcájuk, az iskola vagy az egészségügyi létesítmények finanszírozása által.

A kilencvenes években azután a Koszovóban és Macedóniában tevékenykedő albán szabadcsapatok voltak azok, amelyek az északról küldött pénzek előnyeit élvezhették. Még ma is megfigyelhető, bár csökkenő mértékben, nem utolsó sorban a külföldön élő albánok – főleg Németországból, Svájcban és Ausztriából érkező – pénzáttalásainak köszönhetően, hogy Macedóniában sok, főleg albánok által lakott település tehetősebbnek látszik, mint az alacsonyabb népességű, gazdaságilag elmaradottabb, szlávok által uralt helységek Macedónia keleti felében. A sokat emlegetett „etnikai szakadék” a gazdaság területén is megfigyelhető.

Habár a keretegyezmény elfogadása óta a kisebbségek és a többségi lakosság formailag egyenrangú a saját államában, és az albánok aránya is fokozatosan növekszik az államigazgatásban. Mégis lehet, hogy néhány évtizednyit megkésve érkeztek az ohridi rendelkezések ahhoz, hogy az albánokból macedón hazafiakat lehessen faragni. “

Tf 402/3 Struga, ahol egyszer minden véget érhet

Macedóniát ismét veszély fenyegeti. A szláv nacionalisták kieroszakoltak egy olyan népszavazást, amely az ország jövőjét teszi kockára.

A „Die Zeit“ című újság 2004. november 4-i számából. (Szerző: ULRICH LADURNER)

„Struga egy kicsi és csinos település, de a jövő vasárnap dől majd el, hogy a városka dicstelen helyet foglal-e majd el Macedónia történelmében. Mivel esetleg Struga jelentheti Macedónia állami létének végét. Erről maga a város keveset tehet. Csak az albánok és a szláv macedónok közötti, évtizedeken át tartó viszály éleződött ki, és a november 7-én megtartandó népszavazáson fogja elérni az átmeneti csúcspontját.

Strugának 37 000 lakosa van, ebből 48% macedón és 42% albán nemzetiségű. Ez a jövőben változni fog. A skopjei kormány ugyanis úgy döntött, hogy át kell rajzolni a település határait. Az új határokon belüli Strugában már 63 000 ember fog lakni, ennek az 57%-a albán, csupán a 32%-a macedón, 6%-a pedig török nemzetiségű lesz. Ez a jövőbeli kilátás tettekre készítette az egyik nacionalista egyesületet, név szerint a Macedón Világkongresszust. Az egyesület 180 000 aláírást gyűjtött össze, hogy megakadályozza egy macedóniai település határainak a megváltoztatását. Ennek érdekében erőszakolta ki a népszavazás kiírását. Ha sikerrel járnak, a kormány súlyos válságba kerül, netán le is kell mondania. Első ránézésre az egész ügy pusztán egy vidéki bohózatnak tűnik. Az új határok meghúzása elméletileg legfeljebb annyit jelenthet Struga számára, hogy az eddigi macedón nemzetiségű polgármestert egy albán nemzetiségű fogja felváltani. Csak éppen az efféle vidéki bohózatoknak van a Balkánon egy olyan sajátossága, hogy hirtelen veszélyes és olykor véres konfliktusok kirobbantójává válhatnak.

2001 nyarán Macedónia a polgárháború szélén állt, mivel az albán szélsőségesek a fegyvereiket is be kívánták vetni, hogy több jogot harcoljanak ki az albán kisebbség számára. Csak a NATO és az EU összehangolt és erőteljes beavatkozása tudta megakadályozni, hogy Macedónia a teljes káoszba süllyedjen. Az EU erőltette rá az úgynevezett ohridi egyezményt a szembenálló felekre, amely több jogot biztosított az albánoknak. Az így bevezetendő reformok lényege a településhatárok újból történő kijelölése. Ennek Struga lett a legismertebbé vált példája.

Miután a szociáldemokratákból és az albán pártokból álló kormány augusztusban közzétette a tervet, Struga városában kitört az erőszak. 14 rendőr és 15 polgári személy sebesült meg. 2001 óta ezek voltak a legsúlyosabb összetűzések.

Három évvel az utolsó pillanatban megakadályozott polgárháború után sem nőtt a bizalom a két népcsoport között. Sőt az valójában még csökkent is. A macedónok azzal gyanúsítják az albán politikusokat, hogy fel akarják osztani az országot, létre akarják hozni egy nagy albán államot, amelynek ezen kívül még Koszovó és Albánia is a része lenne. Kétértelmű megjegyzéseikkel az albánok vezető politikusai mindenképpen gerjesztették ezt a félelmet az utóbbi időben. Az ország felosztása nem csak Macedónia végét jelentené. Ez az esemény a macedónokat „népként” is a túlélésüket veszélyeztető válságba sodorná, hiszen mint ilyen, valójában egyetlen szomszédos állam sem ismerné el őket.

Ha mégis sikerrel járna ez a népszavazás, akkor a lényegétől fosztaná meg az ohridi egyezményt, és ez sokkal többet jelentene egyetlen vereségnél az EU számára. Hiszen Macedónia az egyetlen válságövezet, amelyet egyedül csak Európa kezel.

Tf 402/4 Fekete lyuk Európa szélén

A szakértői bizottság figyelmeztetése: Az EU nem tesz meg mindent a Balkán megmentéséért

A „Die Zeit“ című újság 2005. április 4-i számából. (Szerző: THEO SOMMER)

„A világ közvéleménye csak Irakra, az atomfegyverre törekvő Észak-Koreára és a kínai-japán viszony súrlódásaira figyel. Az európaiak sem kivételek ez alól. Eközben pedig nem veszik észre az EU széléről leselkedő veszélyeket: az „Európa peremvidékén lévő fekete lyukban”, azaz Szerbiában, Albániában, Montenegróban, Koszovóban és Boszniában keletkező fenyegetéseket.

Ezt a kijózanító leletet tárta elének a Nemzetközi Balkán Bizottság (International Commission on the Balkans), amelyet Giuliano Amato, egykori miniszterelnök, vezetett, de a magas rangú testületnek Richard von Weizsäcker, a korábbi szövetségi elnök is tagja volt. Tíz évvel Dayton és Srebrenica után, valamint öt évvel Milosevics rendszerének megbuktatása után a bizottság úgy jellemezte ezt a régiót, hogy az 'közelebb van a bukáshoz, mint a sikerhez'. Ez a régió olyan, mint a gyenge államokból összeállított foltvarrásos szőnyeg; nincs gazdasági növekedése, 60% körül van a munkanélküliek aránya, mindent áthat a korrupció, a

lakosságnak nincs hite és bizalma az ezután felállítandó demokratikus intézmények iránt: 'Jelenleg túl vagyunk ugyan a háborúkon, de az erőszak még mindig itt lóg a levegőben.'

Az Európai unió sok erőforrást fektetett bele a védnöksége alatt álló területbe: több milliárd Eurót, katonák ezreit (a rendelkezésére álló bevethető felét), az intézők, fejlesztők és ellenőrök seregét. De az Unió mégsem képes rövidre fogni a gyepelőt. Vonakodik a végleges megoldást jelentő döntések meghozatalától. És a jövőben várható eredmény a jelentés szerint: 'Macedónia jövője bizonytalan, Szerbia jövője pedig nem világos. Fennáll az a veszély, hogy robbanás következik be Koszovóban, Szerbia összeomolhat, újabb törésvonalak jelenhetnek meg Bosznia és Macedónia esetében.'

Hogyan lehet mindezt megelőzni? A bizottság ajánlása így hangzik: 'Egyértelmű, hogy a régiót be kell vinnünk az Európai Unióba.' A bizottság javaslatot tett a fokozatosan végrehajtandó politikai lépések sorrendjére – kezdvén egy nemzetközi Balkán konferenciával 2006-ban, és befejezván a Nyugat-Balkán államainak a brüsszeli közösségbe történő felvételével 2014-ben. Ebben a nyolc évben elő kell segíteni a jólét emelését és a civil társadalom kiépítését a régióban. Európai egyezmények megkötése, pénzügyi segítség és az intézményrendszer átalakítása mozdíthatja elő ezt a folyamatot.

A bizottság szerint Koszovó az igazi probléma. A többnemzetiségű Koszovó, olvasható a jelentés érvei között, csak a nemzetközi hatóságok bürokratáinak az elképzeléseiben létezik. Ha még tovább elhúzódik a tartomány végleges státuszának a tisztázása, az újabb veszedelemmel fenyeget. A bizottság négy fokozaton keresztül vezetné el Koszovót a függetlenségig. A jelenlegi állapot: 'függetlenség a teljes szuverenitás nélkül', miközben a közösség fenntartja magának a jogot, hogy ellenőrizze az emberi- és a kisebbségi jogok betartását; 'irányított szuverenitás': amikor a koszovóiak már az Európai Unióba történő belépésről tárgyalnak, de meg kell teremteniük az ehhez szükséges feltételeket; végül pedig a 'megosztott szuverenitás' következik az EU égisze alatt.

Néhány ember számára sokkoló lehet az újabb bővítési hullám. De az európaiaknak meg kell szívlelniük a bizottsági jelentés leginkább megfontolandó figyelmeztetéseit: Beláthatatlan következménnyel járna, ha hagynánk tovább sodródni az eseményeket a Balkánon. A 2014-es céldátum kitűzése mindenképpen ösztönzőleg hatna. A Balkán, mint a közös Európa ház békés tagja, száz évvel a sarajevói halált hozó pisztolylövések után: Ez jelezhetné – és ebben teljesen egyet kell értenünk a jelentéssel – Európa új évszázadának az eljövételét."

A Cf 402/5 jelzés alatt megtekinthető Macedónia térképe.

Német nyelvből magyarra fordította: *Szigeti Imre*